

Notitie beheer bruine rat en zwarte rat met gas-, lucht- of veerdrukwapen

(Versie 21 juni 2022)

1. Inleiding

1.1. Aanleiding

In Nederland komt vrijwel overal de bruine rat (*Rattus norvegicus*) voor.^{1, 2} De soort leeft op de grond en veelal in de buurt van water in agrarisch gebied, zoals in rietvelden, gewassen als maïs en langs watergangen, en in stedelijk gebied, zoals op vuilstortplaatsen, in riolen en in gebouwen, op vuilstortplaatsen en in riolen. Ze eten alles, van granen en zaden tot dierlijk materiaal en afval. Daarnaast komt ook de zwarte rat (*Rattus rattus*) voor in Nederland, namelijk in en rond enkele havensteden en in agrarisch gebied, zoals in Noord-Brabant en Limburg, en op enkele andere locaties verspreid door het land.^{3, 4} Tegenwoordig komen zwarte ratten ook voor in woonwijken doordat ze migreren vanaf agrarische bedrijven door leegstand of populatiegroei. De soort leeft vooral in bebouwing, zoals boerderijen, stallen, fabrieken, opslagplaatsen en huizen; het is een goede klimmer en bevindt zich vaak op hogere plekken. Ze eten vooral plantenmateriaal dat soms wordt aangevuld met dieren, zoals insecten.⁵ Het aantal bruine of zwarte ratten in een gebied kan snel toenemen, aangezien een vrouwtje meerdere keren per jaar een nest jongen kan werpen, die na drie tot vier maanden ook weer geslachtsrijp zijn.^{5, 6}

De bruine rat en zwarte rat kunnen schade en overlast veroorzaken in hun leefomgeving. Vraat door deze soorten kan in agrarisch en stedelijk gebied leiden tot schade aan pluimvee, gewassen, veevoer en hout, isolatie en kabels in gebouwen. Knaagschade aan kabels kan zelfs leiden tot brand. Daarnaast vormen ratten een risico voor de volksgezondheid door de verspreiding van ziekteverwekkers (Hantavirussen en Leptospiren) en overdracht hiervan aan pluimvee en mensen. Daarnaast wordt de aanwezigheid van bruine ratten in het veld - met name op eilanden - geassocieerd met de afname van amfibieën, reptielen en vogelsoorten, en de aanwezigheid van zwarte ratten met de afname van vogelsoorten.^{2, 3, 6-13}

Maatregelen

Preventieve maatregelen en wettelijk toegestane vang- en dodingsmiddelen zijn beschikbaar om schade en overlast door ratten te voorkomen en beperken. Men kan preventieve maatregelen uitvoeren die betrekking hebben op hygiëne, bouwkundige wering en onderhoud. Het voedselaanbod voor ratten wordt bijvoorbeeld verlaagd door het opruimen van zwerfvuil en (resten) eten. Het aantal schuilplaatsen neemt af door het verwijderen of afsluiten van nestgelegenheden en het afsluiten van toegangswegen tot en binnen gebouwen. Meer informatie is beschikbaar in Bijlage 7.1.

Mogelijke vang- en dodingsmiddelen voor de bruine rat en zwarte rat waar geen ontheffing voor nodig is zijn klemmen en jachtvogels. Het geweer is een toegestaan middel.¹⁴ Buiten gebouwen mag voor ratten een kastval gebruikt worden. In het kader van deze notitie wordt onder een kastval verstaan een vanginrichting welke na het dichtslaan en daarmee vangen van een dier of groepje dieren daarna niet nog meer dieren kan vangen. Het gebruik van rodenticiden (chemisch bestrijdingsmiddel) is alleen toegestaan in Nederland onder strikte voorwaarden.¹⁵ Sinds 2017 mag alleen een beperkte groep vakmensen nog buiten gebouwen gebruik maken van rodenticiden met anticoagulantia (bloedverdunners) volgens de principes van geïntegreerd plaagdierbeheer (Integrated Pest Management, IPM). Deze vakmensen zijn professionele plaagdierbeheersers met een bewijs van vakbekwaamheid 'Beheersing plaagdieren en hout-aantastende organismen' en een diploma voor buitengebruik rodenticiden of agrariërs met een KBA-GB diploma (op het eigen bedrijf). Het bedrijf waarvoor zij werkzaam zijn moet daar dan ook voor gecertificeerd zijn bij KPMB.¹⁶ Vanaf 2023 geldt dit ook binnen gebouwen.¹⁷

Integrated Pest Management (IPM)

IPM is een werkwijze waarbij alle mogelijke maatregelen, zoals preventie en de inzet van niet-chemische en chemische vang- en dodingsmethoden, worden beoordeeld en de meest duurzame en efficiënte worden geselecteerd. Een vooraf bepaalde drempelwaarde, ofwel acceptatiegrens, bepaalt wanneer er bestrijding ingezet dient te worden. Terugkerende overlast door ratten wordt voorkomen door reductie van de draagkracht (met bouwkundige wering en beperking van onnodig aanbod van voedsel- en schuilgelegenheden), reductie van migratie (door voorkomen van over-populatie en controle op inkomende en uitgaande goederen) en reductie van de populatie (bestrijding). Meer informatie is beschikbaar in Bijlage 7.2.

Werkgroep beheer bruine rat & zwarte rat met gas-, lucht- of veerdrukwapen

Gas-, lucht- en veerdrukwapen

Bij het doden van de bruine rat en zwarte rat is de inzet van het kogelgeweer bijvoorbeeld binnen gebouwen niet veilig en daarom niet gewenst.

Een geschikt gas-, lucht- of veerdrukwapen, eventueel in combinatie met nachtzichtapparatuur, is hier wel een veilig toepasbaar en geschikt alternatief, mits juist met het wapen wordt omgegaan en het geen gevaar voor de veiligheid met zich meebrengt. Ook het doden van niet-doelsoorten wordt beperkt bij het inzetten van een gas-, lucht- of veerdrukwapen ten opzichte van andere bestrijdingsmiddelen zoals klemmen en rodenticiden.

Het gebruik van een gas-, lucht- of veerdrukwapen voor het doden van de bruine rat en zwarte rat is ontheffingsplichtig, omdat er moet worden ontheven van een aantal verboden (zie §3.1). De provincie is het bevoegd gezag om te besluiten tot het verlenen van een ontheffing onder bepaalde voorwaarden. Er bestonden onduidelijkheden over de wet- en regelgeving bij beleidsmakers, ontheffingverstrekkers, handhavers en uitvoerders en verschillen tussen provincies de voorwaarden over de inzet van het gas-, lucht- of veerdrukwapen bij het beheer van de bruine rat en zwarte rat.

1.2. Doelstelling Werkgroep Rattenbeheer

Het besluit tot vorming van de Werkgroep Rattenbeheer is genomen op 29 januari 2020 tijdens het landelijke secretarissenoverleg van de FBE's.

Het doel van deze werkgroep is het creëren van transparantie en duidelijkheid over de wet- en regelgeving omtrent het doden van de bruine rat en zwarte rat met een gas-, lucht- of veerdrukwapen in Nederland ten behoeve van bij het beheer betrokken partijen (zoals handhavers, FBE, PRV, bestrijders). Mogelijk kunnen daardoor ook de soms grote verschillen tussen de diverse provincies ten aanzien van de voorwaarden in de ontheffingen op termijn verminderen.

Aanvullend wil de werkgroep aandacht geven aan het voorkomen en beperken van onnodig doden van de bruine rat en zwarte rat door middel van het inzetten van preventieve maatregelen, hetgeen inherent is aan de IPM-werkwijze, en door middel van inzetten van het juiste materieel.

1.3. Doelstelling huidige notitie

Het doel van de huidige notitie van de Werkgroep Rattenbeheer is het geven van informatie voor provincies, Faunabeheereenheden, handhavers en eindgebruikers van een ontheffing voor het doden van de bruine rat en zwarte rat met een gas-, lucht- of veerdrukwapen. Naast de benodigde ontheffing van artikelen in de Wet natuurbescherming (Wnb) en het Besluit natuurbescherming (Bnb) wordt ingegaan op benodigdheden voor eindgebruikers van een dergelijke ontheffing, zoals een draagverlof en verzekering. Verder wordt ingegaan op het preventief inzetten van maatregelen en IPM.

2. Wet- en regelgeving onbeschermden soorten

2.1. Voorwaarden bestrijding

De Wnb is sinds 2017 het Nederlandse wettelijke kader voor het behoud van biologische diversiteit.^{14, 18} Deze wet beschermt inheemse in het wild levende diersoorten door een verbod op diverse handelingen, zoals het doden of vangen, opzettelijk (ver)storen en beschadigen of vernielen van voortplantings- of rustplaatsen. Deze bescherming geldt niet voor de bruine rat en zwarte rat, omdat deze verboden een effectieve en efficiënte schade- en overlastbestrijding zou bemoeilijken en de instandhouding van deze soorten niet in het geding is. Dit betekent dat de bestrijding van een populatie onbeschermden dieren, zoals bruine en zwarte ratten, niet hoeft te voldoen aan de wettelijke voorwaarden die wél van toepassing zijn op inheems beschermde soorten (uitgezonderd het gebruik van het geweer). Onderstaande punten zijn dus niet verplicht bij het beheer van onbeschermden dieren:

1. Er bestaat geen andere bevredigende oplossing;
2. Een wettelijk belang wordt geschaad;
3. De maatregelen leiden niet tot verslechtering van de staat van instandhouding van de soort.

Werkgroep beheer bruine rat & zwarte rat met gas-, lucht- of veerdrukwapen

Bij de bestrijding van de bruine en zwarte rat, en alle andere onbeschermde diersoorten, moet wél worden voldaan aan de volgende voorwaarden:¹⁹⁻²¹

1. De zorgplicht wordt in acht genomen. Dit houdt in dat beperking van de populatieomvang alleen is toegestaan als daarmee een redelijk doel is gediend, namelijk het voorkomen en beperken van schade of overlast (art. 1.11 Wnb);
2. Het dier lijdt niet onnodig bij het vangen of doden (art 3.24 lid 1 Wnb);
3. Middelen en methoden die verboden zijn om te gebruiken zonder wettelijke toestemming worden niet zonder voorgenoemde toestemming gebruikt (art. 3.24 lid 2 Wnb);
4. Het is verboden om zonder redelijk doel of met overschrijding van hetgeen ter bereiking van zodanig doel toelaatbaar is, bij een gehouden dier pijn of letsel te veroorzaken dan wel de gezondheid of het welzijn van het dier te benadelen (art. 2.1 lid 1 Wet dieren);
5. Provincies kunnen bij het verlenen van ontheffingen beperkingen of voorwaarden opnemen ten aanzien van luchtdrukgeweren en munitie, waarbij zij rekening dienen te houden met de belangen van veiligheid, volksgezondheid, welzijn en milieu (Bnb Toelichting blz. 152, voetnoot 190)²².

Samengevat is er dus geen ontheffing nodig voor het vangen en/of doden van de bruine rat en zwarte rat. Hierop gelden de volgende uitzonderingen:

1. Als men voor bestrijding een middel wilt gebruiken waarmee men zich niet buiten gebouwen mag bevinden;
2. Als men een gas-, lucht- of veerdrukwapen wil gebruiken voor het doden van de bruine rat en zwarte rat.

2.2. Wettelijk toegestane middelen

In de Wnb is opgenomen dat een geweer en jachtvogels mogen worden gebruikt voor het bestrijden van de bruine en zwarte rat en de huismuis (art. 3.26 lid 1d sub 5 en art. 3.30 lid 1b sub 5 Wnb). Hiervoor moet de uitvoerder in het bezit zijn van respectievelijk een geldige jachtakte of valkeniersakte. Daarnaast zijn aan het gebruik van een geweer specifieke regels gesteld (art. 3.26 lid 2 Wnb en § 3.3.3 Bnb).

Per provincie kunnen Gedeputeerde Staten middels ontheffing en Provinciale Staten middels vrijstelling het mogelijk maken om af te wijken van artikelen uit de Wnb en Bnb, zoals verboden middelen buiten gebouwen en regels voor het gebruik van het geweer. Dit is van toepassing op het gas-, lucht- en veerdrukwapen.

Een ontheffing of vrijstelling is niet nodig voor het vangen en doden van bruine en zwarte ratten met klemmen die daarvoor geschikt en bestemd zijn en voor het vangen met kastvallen (art. 3.10b en c Bnb; (een kastval is in het kader van deze notitie een vanginrichting welke na het dichtslaan en daarmee vangen van een dier of groepje dieren daarna niet meer dieren kan vangen). Het is wel verboden om zich buiten gebouwen te bevinden met vangkooien (art. 3.10e Wnb; een vangkooi is in het kader van deze notitie een niet-selectieve vanginrichting welke na het vangen van een dier of groepje dieren daarna nog meer dieren kan blijven vangen).

3. Wet- en regelgeving gebruik gas-, lucht- en veerdrukwapen

3.1. Afwijking van huidige wet- en regelgeving

Onder het begrip 'geweer', zoals gebruikt in de Wnb en Bnb, worden ook luchtdrukgeweren begrepen volgens de Nota van toelichting van het Bnb.²² Er zijn verschillende categorieën waartoe een geweer kan behoren volgens de Wet wapens en munitie (Wwm). Het hagelgeweer en kogelgeweer wat voldoet aan de eisen ten aanzien hiervan gesteld in Bnb art 3.13 tm 3.17 (o.a. kaliber) zijn zonder verdere ontheffing wettelijk toegestane middelen voor het doden van de bruine en zwarte rat op grond van de Wnb (art 3.26 lid 1d sub 5). Deze wapens vallen onder categorie III wapens in de Wwm. Het gas-, lucht- of veerdrukwapen is een wapen uit categorie IV van de Wwm: wapens die meerderjarigen mogen bezitten, maar waarmee sommige handelingen verboden zijn, zoals het dragen ervan op de openbare weg, of het zonder ontheffing gebruiken voor het doden van dieren.²²⁻²⁴

Het kaliber van een gas-, lucht- of veerdrukwapen kan bij de in de handel zijnde en door diverse provincies toegestane gas-, lucht- of veerdrukwapen afwijken van de eisen aan het geweer (kogel- en hagelgeweer) zoals genoemd is in het Bnb.

Werkgroep beheer bruine rat & zwarte rat met gas-, lucht- of veerdrukwapen

Aanvullende middelen voor gebruik van een geweer (i.c. gas-, lucht- of veerdrukwapen) in de schemer of nacht, zoals nachtzichtapparatuur, of middelen ter beperking van overlast voor de omgeving, zoals een geluiddemper, zijn tevens wettelijk verboden, tenzij de demper voor een gas-, lucht- of veerdrukwapen onlosmakelijk deel van het wapen uitmaakt, dan wel niet op andersoortige wapens te gebruiken is. Voor effectief gebruik van een gas-, lucht- of veerdrukwapen voor het doden van de bruine rat en zwarte rat kan het tevens nodig zijn om het middel in te zetten tijdens de schemer of nacht, op percelen die niet voldoen aan de eisen van een jachtveld en eventueel in een gebied binnen of grenzend aan de bebouwde kom. Daarnaast zijn er naast jachtaktehouders en verlofhouders (zijnde die personen die wettelijk gezien een geweer mogen dragen), mogelijk andere uitvoerders die aantoonbare deskundigheid hebben van het doden van een dier met een gas-, lucht- of veerdrukwapen zonder daarbij onnodig lijden te veroorzaken.

Voor al deze middelen, periodes, locaties en gebruikers afwijken van de huidige wet- en regelgeving kan elke provincie in haar werkgebied een ontheffing verlenen. Een overzicht van de relevante wetsartikelen voor een ontheffing staat in §3.2 - Tabel 1.

Samengevat kan de provincie de inzet van de volgende middelen en methoden mogelijk maken:

- o Gas-, lucht- of veerdrukwapen met voldoende energie voor het doden van dieren;
- o Al dan niet voorzien van een geluiddemper, kunstmatige lichtbron, digitale richtkijker (kijker die kan veranderen van dag- naar nachtkijker), laserpointer en/of nachtzichtapparatuur (o.a. infrarood, warmtebeeld of restlicht);
- o Afwijkend van te gebruiken kaliber;
- o Afwijkend van de eisen van een bejaagbaar veld (aaneengesloten oppervlakte van minimaal 40 ha waarbinnen een cirkel met een straal van minimaal 150 meter ligt);
- o Afwijkend van de eisen van het bezit van een jachtakte;
- o Afwijkend van verbod gebruik binnen (of grenzend aan) de bebouwde kom;
- o Afwijkend van verbod op gebruik tussen zonsondergang en zonsopgang.

Voor het gebruik van een geluiddemper dient aanvullend toestemming speciaal voor dit ene doel te zijn verkregen van het Ministerie van Justitie, behalve voor dempers van gas-, lucht- of veerdrukwapens die niet op andersoortige wapens te monteren zijn (art. 2 lid 1 categorie I sub 3 Wwm; art. 13 lid 1 Wwm; art. 2 lid 1 sub f, Regeling wapens en munitie).^{23, 25}

Conform de definitie van "Munitie" in de Wet wapens en munitie art. 1 sub 4 vallen de projectielen die door een gas-, lucht- of veerdrukwapen worden afgeschoten NIET onder de munitie, dus hiervan hoeft ook geen ontheffing van te worden verleend.

3.2. Relevante wetsartikelen voor ontheffing

Meerdere verboden in de Wnb en Bnb zijn van belang bij het verlenen van een ontheffing voor het gebruik van een gas-, lucht- of veerdrukwapen voor het doden van de bruine rat en zwarte rat. Tabel 1 toont een overzicht van de relevante wetsartikelen.

Tabel 1. Overzicht relevante wetsartikelen voor een ontheffing gebruik gas-, lucht- en veerdrukwapen

Wetsartikel	Inhoud
Wnb 3.24, lid 2	Verbod zich buiten gebouwen bevinden met vang- en/of dodingsmiddelen voor dieren
Wnb 3.25, lid 4	Provincie mag ontheffen voor verboden middelen buiten gebouwen
Wnb 3.26, lid 1, sub a	Verbod gebruik geweer zonder geldige jachtakte
Wnb 3.26, lid 1, sub b	Verbod gebruik geweer op grond dat geen bejaagbaar veld is
Wnb 3.26, lid 3	Provincie mag afwijken van de eisen gebruik geweer
Wnb 3.27	Verbod op dragen van geweer zonder bezit jachtakte
Bnb 3.12, lid 1	Eisen jachtveld (ten minste 40 ha aaneengesloten oppervlakte en cirkel met straal van ten minste 150 meter in jachtveld)
Bnb 3.13, lid 1	Eisen kaliber geweer (kaliber gas-, lucht- of veerdrukwapen wijkt hiervan af)
Bnb 3.13, lid 4	Verbod geweer voorzien van geluiddemper, kunstlicht, vizier met beeldomzetter, elektronische beeldversterker en nachtzichtapparatuur
Bnb 3.16, lid 1, sub a	Verbod gebruik geweer buiten de daglichtperiode
Bnb 3.16, lid 1, sub b	Verbod geweer binnen de bebouwde kom

Een ontheffing als bedoeld in artikel 3.26, derde lid, Wnb (afwijken van de eisen gesteld aan een geweer) kan worden verleend als rekening wordt gehouden met de belangen van veiligheid, volksgezondheid, welzijn en milieu²².

3.3. Toelichting kaliber

Kogels dienen voldoende energie te hebben om de bruine rat en zwarte rat in één keer te doden, zodat (onnodig) lijden wordt voorkomen. Sommige plaagdierbestrijders adviseren een .30 kaliber (7,62 mm) en een energie van minimaal 80 Joule te gebruiken voor een gegarandeerd direct dodelijk schot. Het is uiteindelijk de bevoegdheid van een provincie om te bepalen wat voldoet aan de eis van voorkomen van onnodig lijden. Limburg en Groningen hebben bijvoorbeeld ervoor gekozen om een minimaal kaliber verplicht te stellen, en Flevoland heeft een maximaal kaliber verplicht gesteld.

3.4. Conclusie

De provincie moet ontheffing verlenen voordat een gas-, lucht- of veerdrukwapen mag worden ingezet voor het doden van de bruine rat en zwarte rat. In de ontheffing kan van verschillende verboden of eisen van de Wet natuurbescherming en het Besluit natuurbescherming worden afgeweken, zoals middelen (kaliber, nachtzichtapparatuur, geluiddemper), periode van inzet (ook buiten daglichtperiode), locatie (buiten bebouwde kom en buiten bejaagbaar veld) en gebruiker (zonder jachtakte).

4. Aanvullende voorwaarden gebruik gas-, lucht- of veerdrukwapen

Overzicht van aanvullende voorwaarden die worden voorgesteld voor het verantwoord gebruik van een gas-, lucht- en veerdrukwapen.

4.1. Draagverlof

Een op naam gesteld draagverlof van de politie (WM-verlof) is nodig voor het in de openbare ruimte "dragen" (*"het fysiek binnen handbereik bij zich hebben"*²⁷) van een gas-, lucht- of veerdrukwapen, en dus ook het gebruik.

Per provincie kan het begrip "Openbare Ruimte" anders gedefinieerd zijn. In Limburg is in samenspraak met politie gekeken wanneer een draagverlof nodig is. Uiteindelijk is de regel opgenomen: indien het luchtdrukgeweer zichtbaar is vanaf de openbare weg, dient een draagverlof aanwezig te zijn. Er is géén wettelijke grondslag voor de provincie om te eisen dat iemand ook altijd een draagverlof moet hebben als ontheffingvoorwaarde, dus deze voorwaarde kan niet worden opgenomen in de ontheffing, die is juridisch niet houdbaar.

Een draagverlof wordt in de regel alleen afgegeven als men kan aantonen te beschikken over een geldige op naam gestelde provinciale ontheffing die het gebruik van een gas-, lucht- of veerdrukwapen toestaat.

4.2. Eindgebruikers

De aanvrager van de ontheffing kan worden gevraagd om een bewijs van deskundigheid te overhandigen, gezien de eis dat eenieder die een dier vangt of doodt onnodig lijden van de dieren dient te voorkomen (Wnb art 3.24 lid 1).

Van de volgende groepen eindgebruikers wordt (o.a. in Limburg) aangenomen dat zij over voldoende deskundigheid beschikken over het juist beslissen van inzet van en/of voor het op juiste wijze hanteren van een gas-, lucht- of veerdrukwapen voor afschot van ratten:

- a) Personen belast met ongediertebestrijding in dienst van een instantie (zoals een gemeente of waterschap);
- b) Beroepsmatige plaagdierbeheersers (in bezit van relevante certificaten of opleidingen zoals jachtdiploma of opleiding KAD);
- c) Jachtaktehouders;
- d) Personen met een jachtdiploma.

Het KAD heeft de training ontwikkeld 'Rattenpreventie en -bestrijding met warmtebeeldcamera & persdrukgeweer op basis van IPM'. De doelgroep hiervoor is bestrijdingstechnici, actieve agrariërs met een KBA-aantekening of personen met een jachtakte. Het KAD geeft dan dat vanuit een IPM oogpunt gezien de meest geschikte groep "de combinatie professioneel plaagdierbeheerser met een jachtakte" is. Deze training voorziet in het leren van het juist beslissen van de inzet van een luchtdrukwapen voor het doden van ratten. Dat houdt onder andere in dat men werkt volgens de principes van IPM, het juiste materiaal gebruikt, er juist mee omgaat en zich aan alle wet- en regelgeving houdt. Tijdens de praktijkavond maakt men op gecontroleerde wijze kennis met hoe men het luchtdrukwapen vasthoudt, schiet op verschillend afstanden, etc. Sinds 2021 wordt de cursus door het KAD alleen nog maar aangeboden aan professionele plaagdierbeheersers, personen in het bezit van een jachtakte en agrariërs met een KBA-aantekening. Daarnaast zijn of komen er landelijk andere opleidingen om te leren schieten met een luchtdrukwapen op ratten.

4.3. Registratie gedode dieren

De eindgebruiker van een ontheffing die geen jachtaktehouder is kan (net zoals dat al het geval is bij jachtaktehouders) middels voorwaarde in de ontheffing van de provincie verplicht worden gesteld om het aantal gedode bruine ratten en zwarte ratten te registreren op basis van rapportage over het gebruik van de ontheffing. Registratie kan bijvoorbeeld in een digitaal registratiesysteem, zoals het Fauna Registratie Systeem, Dora, de Rattenmonitor van het RIVM of enig ander systeem. Met de geregistreerde gegevens kan worden gemonitord waar en hoe vaak en hoeveel de bruine rat en zwarte rat in een gebied worden gedood en dus ook voorkomen. Jachtaktehouders kunnen ook met een regulier geweer ratten doden, dan geldt net als voor alle overige beheerhandelingen een verplichting dit te melden bij de provinciale FBE (informatieplicht jachthouders).

4.4. Verzekering eindgebruiker

De eindgebruiker kan dringend worden geadviseerd om de wettelijke aansprakelijkheid (persoonlijk of bedrijfsmatig) goed te hebben geregeld voordat de ontheffing wordt ingezet. In sommige provincies is het verzekerd zijn ook een voorwaarde in de ontheffing.

Dit is gebaseerd op de eis dat bij afwijken van de wettelijke eisen voor een geweer door de provincie ook rekening wordt gehouden met belangen van veiligheid, volksgezondheid, welzijn en milieu²² (*Blz. 157, Voetnoot 190: "Het Interprovinciaal Overleg verzocht in zijn commentaar om in onderhavig besluit regels op te nemen over luchtdrukgeweren en de daarbij gebruikte munitie. Provincies kunnen evenwel bij het verlenen van ontheffingen beperkingen of voorwaarden opnemen ten aanzien van luchtdrukgeweren en munitie, waarbij zij rekening dienen te houden met de belangen van veiligheid, volksgezondheid, welzijn en milieu."*). In Limburg is deze verzekering voor de WA een voorwaarde voor doorschrijving door de FBE (*"Uitvoerders welke gebruik maken van een gas-, lucht- en/of veerdrukwapen dienen schriftelijk inzichtelijk te maken op welke wijze de wettelijke aansprakelijkheidsverzekering is geregeld. De FBE Limburg neemt hiertoe in haar machtigingen voorschriften op"*). Jachtaktehouders die lid zijn van de NOJG en de KJV hebben via de via die Vereniging afgesloten jachtverzekering een afdoende dekking bij gebruik van gas-, lucht- en veerdrukwapens, zolang zij de handelingen met het geweer niet bedrijfsmatig uitvoeren. Niet-leden van genoemde jagersverenigingen, niet-jachtaktehouders en leden van de genoemde jagersverenigingen die de handelingen met het geweer beroepsmatig willen gaan uitvoeren kunnen zich apart hiervoor verzekeren via bijvoorbeeld Interpolis ("Zeker van je zaak"), Nationale Nederlanden (middels maatwerk) of een andere bedrijfsaansprakelijkheidsverzekeraar.

4.5. Gebruik gas-, lucht- of veerdrukwapen in meerdere provincies

Personen die een gas-, lucht- of veerdrukwapen willen inzetten in verschillende provincies, dienen per provincie een ontheffing aan te vragen. De "Instemmingsprocedure" tussen provincies vlg. Wnb Art. 1.3, lid 4 lijkt bedoeld voor grensoverschrijdende zaken met een hoofd-provincie en bij-provincie, NIET voor kopieer ontheffingen die in alle andere Nederlandse provincies gaan gelden:

"Een bijzondere voorziening is in het wetsvoorstel opgenomen voor provinciegrensoverschrijdende activiteiten of projecten (artikel 1.3, vierde lid). Om te voorkomen dat burgers en ondernemers zich dan tot meer provincies moeten wenden voor een besluit, wordt geregeld dat gedeputeerde staten van de provincie waarin de activiteit of het project in hoofdzaak plaatsvindt, onderscheidenlijk wordt uitgevoerd het bevoegd gezag is. Het besluit wordt genomen in overeenstemming met gedeputeerde staten van de andere provincie (Memorie van Toelichting Wnb)."

5. Referenties

1. NDFV Verspreidingsatlas Zoogdieren (2019) *Rattus norvegicus* (Berkenhout, 1769) - Bruine rat. Geraadpleegd op 31 juli 2019 van <https://www.verspreidingsatlas.nl/8496215>.
2. Van Gerwen, M. (2018) Omgang met ratten en muizen in dierplagen - Duurzaam en verantwoord? Centre for Sustainable Animal Stewardship, Universiteit Utrecht. p. 66.
3. BIJ12 (2019) Faunaschade Preventie Kit - Module Woelmuizen, ratten en mollen. Geraadpleegd op 31 juli 2019 van <https://www.bij12.nl/onderwerpen/faunazaken/faunaschade-preventiekit-fpk/module-woelmuizen-ratten-en-mollen/>.
4. NDFV Verspreidingsatlas Zoogdieren (2019) *Rattus rattus* (Linnaeus, 1758) - Zwarte rat. Geraadpleegd op 15 augustus 2019 van <https://www.verspreidingsatlas.nl/8496216>.
5. Zoogdierverseniging (2019) Zwarte rat. Geraadpleegd op 21 augustus 2019 van <https://www.zoogdierverseniging.nl/zoogdiersoorten/zwarte-rat>.
6. Zoogdierverseniging (2019) Bruine rat. Geraadpleegd op 31 juli 2019 van <https://www.zoogdierverseniging.nl/zoogdiersoorten/Bruine-rat>.
7. Invasive Species Specialist Group (2008) *Rattus norvegicus* (mammal). Geraadpleegd op 1 augustus 2019 van

Werkgroep beheer bruine rat & zwarte rat met gas-, lucht- of veerdrukwapen

- http://issg.org/database/species/impact_info.asp?si=159&fr=1&sts=&lang=EN&ver=print&prtfag=false.
8. Witmer, G.W. & Shiels, A.B. (2018) Ecology, impacts, and management of invasive rodents in the United States. In: Pitt, W.C., Beasley, J.C. & Witmer, G.W. (eds.) Ecology and Management of terrestrial vertebrate invasive species in the United States. CRC Press, Boca Raton, Florida. p. 193-219.
  9. Nederlandse Vereniging Plaagdiermanagement Bedrijven (2019) Ratten. Geraadpleegd op 31 juli 2019 van <https://www.nvpb.org/plaagdieren/plaagdieren/ratten>.
  10. Friesema, I.H.M., Bakker, J., Maas, M., Van der Giessen, J.W.B. & Rockx, B. (2017) Studie 'Seoulvirus in Bruine ratten' - Seroprevalentie van hantavirus- en Leptospira-infecties bij muskus- en beverratbestrijders in Nederland en resultaten van gerelateerd onderzoek in Bruine ratten. RIVM-2017-0018. RIVM, Bilthoven. p. 51.
  11. Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (2012) Veelgestelde vragen aviaire influenza (vogelgriep). Geraadpleegd op 1 augustus 2019 van <https://www.rivm.nl/veelgestelde-vragen-aviaire-influenza-vogelgriep>.
  12. Invasive Species Specialist Group (-) Global Invasive Species Database - *Rattus rattus* (mammal). Geraadpleegd op 10 oktober 2019 van http://issg.org/database/species/impact_info.asp?si=19&fr=1&sts=&lang=EN.
  13. Maas, M. (2015) Presentatie RIVM Rattenmonitoring - Achtergrond en stand van zaken. Centrum voor Zoönosen en Omgevingsonderzoek, Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu, Themabijeenkomst plaagdiermanagement NVPB en NVRD, Zeist.
  14. Staatssecretaris Economische Zaken & Minister van Veiligheid en Justitie (2016) Wet van 16 december 2015, houdende regels ter bescherming van de natuur (Wet natuurbescherming). Staatsblad, 34.
  15. College voor de toelating van gewasbeschermingsmiddelen en biociden (ctgb) (2019) Toelatingen. Geraadpleegd op 27 november 2019 van <https://toelatingen.ctgb.nl/nl/authorisations>.
  16. Stichting Keurmerk Plaagdiermanagement Bedrijven (2016) Handboek - Beheersing van rattenpopulaties om gebouwen en voedselopslagen. Versie 2.0 d.d. 22 februari 2016. p. 51.
  17. College voor de toelating van gewasbeschermingsmiddelen en biociden (2019) Rodenticiden zijn en blijven beschikbaar tegen ratten en muizen. Geraadpleegd op 22 oktober 2019 van <https://www.ctgb.nl/actueel/nieuws/2019/09/10/rodenticiden-zijn-en-blijven-beschikbaar-tegen-ratten-en-muizen>.
  18. Staatssecretaris van Economische Zaken (2016) Besluit van 11 oktober 2016, houdende vaststelling van het tijdstip van inwerkingtreding van de Wet natuurbescherming en het Besluit natuurbescherming. Staatsblad, 384. p. 4.
  19. Staatssecretaris van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie (2011-2012) Regels ter bescherming van de natuur (Wet natuurbescherming). Nr. 3 Memorie van Toelichting. Tweede Kamer der Staten-Generaal, 33 348. p. 150.
  20. Staatssecretaris van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie (2011-2012) Regels ter bescherming van de natuur (Wet natuurbescherming). Nr. 3 Memorie van Toelichting. Tweede Kamer der Staten-Generaal, 33 348. p. 180-181.
  21. Staatssecretaris van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie (2011-2012) Regels ter bescherming van de natuur (Wet natuurbescherming). Nr. 3 Memorie van Toelichting. Tweede Kamer der Staten-Generaal, 33 348. p. 265.
  22. Staatssecretaris van Economische Zaken & Minister van Veiligheid en Justitie (2016) Besluit van 11 oktober 2016, houdende regels ter uitvoering van de Wet natuurbescherming (Besluit natuurbescherming). Staatsblad, 383. p. 157 & Voetnoot nr.190.
  23. De Minister van Justitie, W. Sorgdrager (1997) Wet wapens en munitie, geldend van 01-01-2020 t/m heden. Staatsblad.
  24. Ministerie van Justitie en Veiligheid (2020) Welke soorten wapens zijn verboden? Geraadpleegd op 6 december 2020 van <https://www.justis.nl/producten/wwm/welke-soorten-wapens-zijn-verboden/#:~:text=Wapens%20van%20categorie%20IV&text=Ook%20voorwerpen%20die%20niel%20bedoeld,worden%20gebruikt%20tijdens%20een%20gevecht>.
  25. De Minister van Justitie, W. Sorgdrager (1997) Regeling wapens en munitie, geldend van 11-10-2019 t/m heden.
  26. Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (2018) Bruine rat gezien: is er een risico voor de volksgezondheid? Geraadpleegd op 15 oktober 2019 van <https://www.rivm.nl/Bruine-rat-gezien-is-er-risico-voor-volksgezondheid>.
  27. Verschil tussen "Voorhanden hebben" en "Dragen" van een wapen: <https://mens-en-samenleving.infonu.nl/regelingen/107830-wapenbezit-nederlandse-wet-van-wapens-en-munitie.html#:~:text=Een%20onderscheid%20wordt%20gemaakt%20tussen,over%20een%20wapen%20kan%20bezitte>.

6. Afkortingen- en begrippenlijst

Afkorting / Begrip	Toelichting
Bnb	Besluit natuurbescherming
Gas-, lucht- of veerdrukwapen	Wettelijk gebruikte definitie in Wet wapens en munitie. In Wet natuurbescherming luchtdrukgeweren /wapens genoemd. In volksmond ook persdrukwapen of luchtbuks genoemd
IPM	Integrated Pest Management: geïntegreerd plaagdierbeheer
Rwm	Regeling wapens en munitie
Wnb	Wet natuurbescherming
Wwm	Wet wapens en munitie

7. Bijlagen

Bijlage 7.1 - Preventieve maatregelen

Er is geen wettelijke grondslag voor een onbeschermd soort, zoals de bruine rat en zwarte rat, om verplicht eerst andere maatregelen in te zetten voordat afschot met een gas-, lucht- of veerdrukwapen wordt ingezet. Toch wordt in deze notitie aandacht besteed aan preventieve maatregelen voor het voorkomen en beperken van schade door de bruine rat en zwarte rat en het voorkomen dat populaties van deze soorten te groot worden. Daardoor hoeven mogelijk uiteindelijk minder dieren te worden gedood, wat in lijn is met de wettelijke zorgplicht die men heeft voor in het wild levende dieren. Preventie maakt ook integraal onderdeel uit van de IPM-werkwijze op basis waarvan beroepsmatige plaagdierbeheersing bij voorkeur plaatsvindt.

Voorbeelden preventieve maatregelen

Aantrekken natuurlijke vijanden

Roofvogels die jagen op ratten kunnen worden aangetrokken tot een perceel met behulp van uitkijkposten (paal met een horizontale ronde zitstok voor de vogel er bovenop).³

Maatregelen in stedelijk gebied en gebouwen

Men kan een bijdrage leveren aan het voorkomen van schade en overlast door bruine en zwarte ratten door het uitvoeren van diverse handelingen met betrekking tot hygiëne, bouwkundige wering en onderhoud. Het aanbod van voedsel voor bruine en zwarte ratten wordt verminderd wanneer men zwerfvuil en etensresten opruimt en geen voedsel voor huisdieren buiten achterlaat.²⁴ Het aantal schuilplaatsen voor ratten neemt af door het verwijderen of afsluiten van nestgelegenheden en het afsluiten van toegangswegen tot en binnen gebouwen, zoals gaten in muren en kapotte rioleringen.⁹ Goed onderhoud van de groenvoorziening (plantsoenen en perken) in stedelijk gebied kan ook voorkomen dat ratten zich daar verschuilen.

Bijlage 7.2 - Integrated Pest Management

Van het traditionele bestrijden van ongedierte met behulp van rodenticide naar beheer van plaagdieren door middel van kennis, zo is IPM kort samengevat te omschrijven. Plaagdierbeheerders en zijn/haar klanten benutten binnen IPM de mogelijkheden die ze tot hun beschikking hebben! Preventie first, bestrijden bij het overschrijden van de drempelwaarde (acceptatiegrens) met klemmen of bijvoorbeeld afschot second en als het echt niet anders kan inzet van biocide als laatste redmiddel. Wel dient dan ook preventief ingegrepen te worden aangaande de oorzaken van de groeiende overlast. De voordelen van werken op basis van IPM zijn: Minder schade aan milieu (mens, dier en plant) en beter dierwelzijn, want "wat niet geboren wordt, hoeft niet te worden gedood". De IPM aanpak is effectiever en duurzamer. De vereisten binnen IPM moeten worden gezien vanuit een holistische benadering (één geheel), vanuit de plaagdiersoort (biologie en leefwijze) en ecologisch begrip (wisselwerking organismen en omgeving).

De definitie van IPM luidt als volgt 'De implementatie van de juiste, duurzame populatie beheer-maatregelen, gebaseerd op een vooraf bepaalde drempelwaarde, de biologie en leefwijze van de betreffende organismen en hun relatie met de omgeving.'

Enige kennis van populatie-ecologie (populatiegroei en draagkracht) zijn onontbeerlijk. Om invulling te kunnen geven aan plaagdierbeheer gebaseerd op IPM is kennis nodig hoe reductie van populatie en draagkracht in elkaar steekt en hoe de preventie van migratie ten opzichte van doelsoorten werkt.

Werken op basis van IPM begint met een Plaagdieren Risico Inventarisatie (PRI). Deze risico inventarisatie heeft betrekking op de risico aspecten van de omgeving, het object, bouwkundige staat, de bedrijfsprocessen, aanwezige plaagdieren en het plaagdieren beheersplan. Vanuit de verkregen informatie kan dan een beheersplan opgesteld worden. Een onderdeel van het beheersplan is een bestrijdingsplan, welke uit de kast gehaald wordt als de beoogde drempelwaarde overschreden gaat worden. Het bestrijdingsplan is dus een draaiboek wat klaarligt voor bij calamiteiten. Tenslotte is communiceren, rapporteren en evalueren een vereiste wat geborgd kan worden in de logboekvoering.

Bijlage 7.3 – Overzicht ontheffingen per provincie (stand per 1-4 2022)

Provincie	Naam	Diersoorten	Toegestane middelen en methoden	Bijzonderheden
Drenthe	Geen	-	-	Aanvragers worden doorverwezen naar de politie.
Flevoland	Ontheffing bruine rat	bruine rat	Luchtdrukgeweer (min .177, max .22), geluiddemper, alle vormen van kunstmatige lichtbronnen en nachtzichtapparatuur	Lager kaliber toegestaan dan in andere provincies.
Friesland				
Gelderland	Ontheffing gebruik luchtdrukgeweer bruine en zwarte rat	bruine rat, zwarte rat	Luchtdrukgeweer (minimaal kaliber van .22), geluiddemper, kunstmatige lichtbron en nachtzichtapparatuur, gebruik van projectielen (pellets) in plaats van munitie.	-
Groningen	Geen	-	-	Provincie geeft ontheffingen af aan plaagdierbestrijders.
Limburg	Ontheffing onbeschermd inheemse soorten	mol, bruine rat, zwarte rat, huismuis	Geweer, gas-, lucht- en/of veerdrukwapen (min. 16 Joule), kunstmatige lichtbron, digitale richtkijker, laserpointer en/of nachtzichtapparatuur, dodelijke injectie door dierenarts, vanginrichtingen, rodenator, jachtvogels en/of honden (niet zijnde lange honden)	WA-verzekering dient aangetoond te zijn om de ontheffing te kunnen ontvangen.
Noord-Brabant	Ontheffing gebruik luchtdrukgeweer bruine en zwarte rat	bruine rat, zwarte rat	Gas-, lucht- en/of veerdrukwapen (min 20 Joule & max 100 Joule, pellets min. 15 gr.), geluiddemper, nachtzichtapparatuur	Jagers mogen daar waar gebruik van vuurwapen is toegestaan ratten schieten.
Noord-Holland	Geen	-	-	Momenteel bezig met aanvraag ontheffing bruine en zwarte rat. Deze is vergelijkbaar met Gelderland en Zuid-Holland
Overijssel	Geen	-	-	Provincie geeft individuele ontheffingen af.

Utrecht	Ontheffing rat	bruine rat, zwarte rat	Hagel-, kogel-, gas of luchtdrukgeweer (minimaal kaliber van .22), kunstlicht, restlichtversterker, warmtebeeldkijker, geluiddemper (mits toestemming van Justis afgegeven), snij-, slag- en steekwapens voor situaties waarin het geweer geen praktisch alternatief biedt om een in nood verkerend, gewond dier uit diens lijden te verlossen.	Ontheffing geldt alleen in gebouwen en op terreinen van bedrijven, met activiteiten die corresponderen met specifieke SBI-codes, zoals vermeld in de bijlage van de ontheffing.
Zeeland	Geen	-	-	Provincie verstrekt individuele ontheffingen/opdrachten.
Zuid-Holland	Ontheffing rat	bruine rat, zwarte rat	Luchtdrukgeweer (5,5 – 7,62 mm, min. 20 Joule), luchtdrukkogels en pellets (min. 15 grain)	Plan van aanpak en melding dient vooraf bij de Omgevingsdienst gemaakt te worden bij gebruik in een publieke ruimte/binnen de bebouwde kom. Uitvoerder moet herkenbaar als bestrijder gekleed zijn.